

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.5

Олександр БАБИЧ

аспірант кафедри конституційного та адміністративного права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0000-2248-0947

DOI: 10.32782/LST/2024-3-5

Бібліографічний опис статті: Бабич, О. (2024). Нормативне регулювання здійснення Права на безпечне довкілля: міжнародні та національні стандарти. *Law. State. Technology*, 3, 24–28, doi: 10.32782/LST/2024-3-5

НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА БЕЗПЕЧНЕ ДОВКІЛЛЯ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ

Метою наукової статті встановлено, що визначення змісту суб'єктивного права на безпечне довкілля у розрізі формування змісту регіональної екологічної політики. Встановлено, що відповідно до Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року встановлюється, що основними проблемами у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, які негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем, є: забруднення навколишнього природного середовища викидами в атмосферне повітря та скидами у водні об'єкти від промислових підприємств; нераціональне використання основних природних ресурсів та їх виснаження; забруднення поверхневих, підземних та морських вод; недостатня лісистість території України; деградація земельних ресурсів; відсутність ефективної системи хімічної безпеки; відсутність дієвої системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища; недостатність частки територій для збереження біорізноманіття та ресурсів для забезпечення розвитку природно-заповідного фонду України; посилення глобальної зміни клімату і негативних наслідків для ряду секторів економіки і сфер життєдіяльності людини; негативний вплив наслідків Чорнобильської катастрофи та тимчасової окупації території України на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей; недостатня інтеграція природоохоронних і кліматоохоронних аспектів в секторальні і регіональні політики; недостатність освітнього та науково-технічного супроводу для вирішення викликів у сфері охорони навколишнього природного середовища щодо зменшення впливу, пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату. Зроблено висновок, що забезпечення реалізації Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року і екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року є гарантією належності дотримання права на безпечне довкілля. Наголошено при цьому до проблем забезпечення впровадження Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року і екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року є необхідним віднести наявність нормативних прогалин регулювання права особи на безпечне довкілля через відсутність належного регулювання на підзаконному рівні.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна освіта, екологічний податок, право на безпечне довкілля, регіональна екологічна політика.

Olexander BABICH

Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhka National University, 66, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0000-2248-0947

DOI: 10.32782/LST/2024-3-5

To cite this article: Babich, O. (2024). Normatyvne rehuliuвання zdiisnennia Prava na bezpechne dovkillia: mizhnarodni ta natsionalni standarty [Regulation of the exercise of the right to a safe environment: international and national standards]. *Law. State. Technology*, 3, 24–28, doi: 10.32782/LST/2024-3-5

REGULATION OF THE EXERCISE OF THE RIGHT TO A SAFE ENVIRONMENT: INTERNATIONAL AND NATIONAL STANDARDS

The purpose of the scientific article is to determine the content of the subjective right to a safe environment in terms of forming the content of the regional environmental policy. It has been established that in accordance with the Strategy for Environmental Security and Adaptation to Climate Change for the period until 2030, it is established that the main problems in the field of environmental protection and natural resources that negatively affect human health and the sustainability of ecosystems are: environmental pollution environment by emissions into atmospheric air and discharges into water bodies from industrial enterprises; irrational use of the main natural resources and their depletion; pollution of surface, underground and sea waters; insufficient forest coverage of the territory of Ukraine; degradation of land resources; lack of an effective chemical safety system; lack of an effective system of state supervision (control) in the field of environmental protection; insufficiency of the share of territories for biodiversity conservation and resources to ensure the development of the nature reserve fund of Ukraine; strengthening of global climate change and negative consequences for a number of sectors of the economy and spheres of human life; the negative impact of the consequences of the Chernobyl disaster and the temporary occupation of the territory of Ukraine on the state of the natural environment and people's health; insufficient integration of nature protection and climate protection aspects into sectoral and regional policies; lack of educational and scientific and technical support for solving challenges in the field of environmental protection in terms of impact reduction, mitigation of consequences and adaptation to climate change. It was concluded that ensuring the implementation of the State Environmental Policy Strategy of Ukraine until 2030 and environmental safety and adaptation to climate change until 2030 is a guarantee of proper observance of the right to a safe environment. At the same time, it was emphasized that among the problems of ensuring the implementation of the State Environmental Policy Strategy of Ukraine until 2030 and environmental safety and adaptation to climate change until 2030, it is necessary to attribute the presence of regulatory gaps in the regulation of the individual's right to a safe environment due to the lack of proper regulation at the sub-legal level.

Key words: *environmental education, environmental education, environmental tax, the right to a safe environment, regional environmental policy.*

Постановка проблеми. Здійснення права особи на безпечне довкілля відноситься до основоположних засад побудови взаємовідносин «людина – суспільство - держава». Право на безпечне довкілля закріплюється згідно із положеннями Конституції України, де відображено, що «кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена» (стаття 50).

Ступінь наукової розробки проблеми. Здійснення дослідження визначення змісту права особи на безпечне довкілля висвітлюється у наукових розробках А.Ю. Барліта (Барліт А., 2020), П.В. Діхтієвського (Діхтієвський В., 2020), Г.В. Кадникової (Кадникова Г., 2018), К.С. Кучми (Кучма К., 2016), Ю.О. Легези (Легеза Ю., 2022), Н.В. Мішиної (Мішина Н., 2023) та ін.. Але при цьому спостерігається відсутність комплексності підходів до встановлення змісту суб'єктивного права на безпечне довкілля.

Метою наукової статті є визначення змісту суб'єктивного права на безпечне довкілля у розрізі формування змісту регіональної екологічної політики.

Виклад основного матеріалу. Деталізація права особи на безпечне довкілля відбулася у ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Про охорону навколишнього природного середовища, 1991).

У статті 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», де закріплено невичерпний перелік прав особи на безпечне довкілля (або екологічних прав), до яких, зокрема, віднесено: право участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань; право на участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів; право на здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; право на об'єднання в громадські природоохоронні формування; право на вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обме-

жень, встановлених законом; право на участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля; право на одержання екологічної освіти; право на подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище; право на оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом; право на участь у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки. На законодавчому рівні встановлено невичерпність таких прав особи, але при цьому встановлюється вимоги щодо встановлення її статусу, що дозволяє вимагати гарантування їх реалізації (Про охорону навколишнього природного середовища, 1991).

Отже, право особи на безпечне довкілля розуміється як дотримання еколого-правових приписів, що вимагає створення належних систем його гарантування.

Проте захист права на безпечне довкілля в умовах воєнного стану детально не регламентується. За даними Дашборд про загрози довкіллю станом на 22.05.2023 р. Україні внаслідок російської військової агресії було завдано екологічну шкоду у розмірі понад 440 млрд грн. (ЕкоЗагроза, 2024), що складає понад третини Державного бюджету України на 2023 р. (Про Державний бюджет України на 2023 рік, 2022).

Зростання екологічних проблем, пов'язаних із захистом права особи на безпечне довкілля, вимагає активізації міжнародного співтовариства та зростання рівня екологічної правосвідомості населення (Орлова, Полонська, 2018: 198). Питання нормативної неврегульованості права особи на безпечне довкілля обґрунтовується О.О. Суріловою. Вченою зазначається, що умови збройного конфлікту вимагають підвищеної уваги до стану забезпечення права особи на доступ до публічної екологічної інформації (Сурілова, 2021: 342-347).

При цьому неможливість здійснення державного екологічного нагляду та контролю на тимчасово окупованих територіях України не звільняє державу від обов'язку забезпечення права особи на безпечне довкілля (Легеза, 2016: 141-143).

Умовами належності забезпечення прав і свобод людини є: впровадження стандартів,

що містяться у міжнародних актах та національних актах; документування екологічних правопорушень та застосування оцінки негативного впливу на довкілля (Козмуляк, 2022).

Встановлення програми забезпечення реалізації права особи на безпечне довкілля відображується у Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року (Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року, 2019) і екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року (Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, 2021).

Відповідно до Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року встановлюється, що основними проблемами у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, які негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем, є:

забруднення навколишнього природного середовища викидами в атмосферне повітря та скидами у водні об'єкти від промислових підприємств;

нерациональне використання основних природних ресурсів та їх виснаження;

забруднення поверхневих, підземних та морських вод;

недостатня лісистість території України;

деградація земельних ресурсів;

відсутність ефективної системи хімічної безпеки;

відсутність достатньої інфраструктури та ефективної системи управління відходами, що призводить до масового утворення несанкціонованих звалищ відходів і численних порушень Закону України «Про відходи» та інших нормативно-правових актів;

відсутність дієвої системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища;

недостатність частки територій для збереження біорізноманіття та ресурсів для забезпечення розвитку природно-заповідного фонду України;

посилення глобальної зміни клімату і негативних наслідків для ряду секторів економіки і сфер життєдіяльності людини;

негативний вплив наслідків Чорнобильської катастрофи та тимчасової окупації території України на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;

недостатня інтеграція природоохоронних і кліматоохоронних аспектів в секторальні і регіональні політики;

недостатність освітнього та науково-технічного супроводу для вирішення викликів у сфері охорони навколишнього природного середовища щодо зменшення впливу, пом'якшення наслідків та адаптації до зміни клімату (Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, 2021 року).

Висновки. Забезпечення реалізації Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року і екологічної безпеки та адаптації

до зміни клімату до 2030 року є гарантією належності дотримання права на безпечне довкілля. Однак при цьому до проблем забезпечення впровадження Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року і екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року є необхідним віднести наявність нормативних прогалин регулювання права особи на безпечне довкілля через відсутність належного регулювання на підзаконному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барліт А. Ю. Адміністративно-правові засади реалізації суб'єктивних публічних екологічних прав. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 14. С. 145–152.
2. Діхтєвський В. П. Нормативно-правові засади доступу до інформації про стан використання природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 19–24
3. Кадникова Г. В. Правове регулювання режиму доступу до публічної інформації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 4. С. 116–121
4. Кучма К. С. Правова основа надання адміністративних послуг у сфері екології та природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С. 92–95.
5. Легеза Ю. О. Оптимізація системи публічного управління у сфері використання та охорони природних ресурсів (на підставі авторського соціологічного опитування). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2022. Випуск 1. С. 20–25. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2022-1-4>
6. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2023. Т. 32. С. 94–99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf>
7. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://data.rada.gov.ua/laws/show/1264-XII#Text>
9. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>
10. Про Державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 3 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
11. Орлова О. О., Полонська О. Л. Право лю-дини на сприятливе навколишнє середовище в аспекті реалізації екологічної функції сучасної Української держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 3. С. 195–199. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-5-195-19>
12. Сурілова О. О. Екологічні права людини: проблеми реалізації під час збройних конфліктів. *Права людини – пріоритет сучасної держави: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 грудня 2021 року) / відп. ред. С.В. Ківалов*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 343–347
13. Легеза Ю. О. Проблеми дотримання вимог ядерної безпеки в умовах адміністративно-правового режиму довготривалої антитерористичної операції в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 141–143.
14. Козмуляк К. А. Правове регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів на прикладі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Серія: Право Том 1. № 73. С. 174–180. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.28>
15. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
16. Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-p#Text>

REFERENCES:

1. Barlit, A. Iu. (2020). Administratyvno-pravovi zasady realizatsii subiektyvnykh publichnykh ekolohichnykh prav [Administrative and legal basis for the implementation of subjective public environmental rights]. *Yurydychnyi biuleten*. № 14. S. 145–152. [in Ukrainian]

2. Dikhtievskiy, V. P. (2020). Normatyvno-pravovi zasady dostupu do informatsii pro stan vykorystannia pryrodnykh resursiv [Regulatory and legal principles of access to information on the state of use of natural resources]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 4. С. 19–24 [in Ukrainian]
3. Kadnykova, H. V. (2018). Pravove rehuliuвання rezhymu dostupu do publichnoi informatsii. Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii [Legal regulation of the regime of access to public information. Current problems of domestic jurisprudence]. № 4. S. 116–121 [in Ukrainian]
4. Kuchma, K. S. (2016). Pravova osnova nadannia administratyvnykh posluh u sferi ekolohii ta pryrodnykh resursiv [Legal basis for the provision of administrative services in the field of ecology and natural resources]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 3. S. 92–95 [in Ukrainian].
5. Leheza, Yu. O. (2022). Optyimizatsiia systemy publichnoho upravlinnia u sferi vykorystannia ta okhorony pryrodnykh resursiv (na pidstavi avtorskoho sotsiologichnoho opytuvannia) [Optimization of the public administration system in the field of use and protection of natural resources (based on the author's sociological survey)]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. Vypusk 1. S. 20–25. Retrieved from: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2022-1-4> [in Ukrainian]
6. Mishyna, N. V. (2023). Decentralization: European court of human rights judgements implementation [Decentralization: European court of human rights' judgments implementation]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. Odesa. T. 32. S. 94–99. Retrieved from: <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf> [in Ukrainian]
7. Konstytutsiia Ukrainy (1996) [Constitution of Ukraine]: Osnovnyi Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]
8. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha (1991) [On environmental protection]: Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 1991 r. № 1264- XII. Retrieved from: <https://data.rada.gov.ua/laws/show/1264-XII#Text> [in Ukrainian]
9. EkoZagroza (2024) [EcoThreat]. Ofitsiyni resurs Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. Retrieved from: <https://ecozagroza.gov.ua/> [in Ukrainian]
10. Pro Derzhavnyi biudzhēt Ukrainy na 2023 rik [On the State Budget of Ukraine for 2023]: Zakon Ukrainy vid 3 lystopada 2022 roku № 2710-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> [in Ukrainian]
11. Orlova, O. O., Polonska, O. L. (2018). Pravo liudyny na spriyatlyve navkolyshnie seredovyshe v aspekti realizatsii ekolohichnoi funktsii suchasnoi Ukrainiskoi derzhavy [The human right to a favorable environment in the aspect of implementing the ecological function of the modern Ukrainian state]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnogo universytetu vnutrishnikh sprav*. S. 195–199. DOI: <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2018-5-195-19> [in Ukrainian]
12. Surilova, O. O. (2021). Ekolohichni prava liudyny: problemy realizatsii pid chas zbroinykh konfliktiv [Environmental human rights: problems of implementation during armed conflicts]. *Prava liudyny – priorytet suchasnoi derzhavy: zbirnyk materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 10 hrudnia 2021 roku) / vidp. red. S.V. Kivalov*. Odesa: Vydavnychi dim «Helvetyka», 2021. S. 343–347 [in Ukrainian]
13. Leheza, Yu. O. (2016). Problemy dotrymannia vymoh yadernoi bezpeky v umovakh administratyvno-pravovoho rezhymu dovhotryvaloї antyterorystychnoi operatsii v Ukraini [Problems of compliance with nuclear safety requirements in the conditions of the administrative and legal regime of a long-term anti-terrorist operation in Ukraine]. *Porivnialno-analitychne pravo*. № 2. S. 141–143. [in Ukrainian]
14. Kozmuliak, K. A. (2022). Pravove rehuliuвання okhorony dovkillia pid chas zbroinykh konfliktiv na prykladi Ukrainy [Legal regulation of environmental protection during armed conflicts on the example of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Pravo Tom 1. № 73. S. 174–180. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.28> [in Ukrainian]
15. Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku (2019) [On the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030]: Zakon Ukrainy vid 28 liutoho 2019 roku № 2697-VIII Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian]
16. Pro skhvalennia Stratehii ekolohichnoi bezpeky ta adaptatsii do zminy klimatu na period do 2030 roku (2021) [On the approval of the Strategy for Environmental Security and Adaptation to Climate Change for the period until 2030]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 zhovtnia 2021 r. № 1363-r. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-r#Text> [in Ukrainian]